

Függetlenségi népszavazás Skóciában: túlmutató hatások

2014. szeptember 18-án népszavazást tartottak Skóciában, amelyen a szavazóknak mindössze egyetlen, egyszerű kérdésre kellett igennel vagy nemmel válaszolniuk: „Független ország (country) legyen-e Skócia?” A népszavazási kampány és természetesen maga az esemény is óriási nemzetközi és hazai (médiá)figyelem mellett zajlott.

A függetlenségi népszavazás ötletgazdája a Skót Nemzeti Párt (SNP) és annak vezetője, a skót miniszterelnök Alexander Salmond volt, aki viszonylag régóta utalt egy ilyen referendum megtartásának lehetőségére. Az SNP 2011-es nagy választási győzelme után Salmond elérkezettnek látta az időt, hogy a választási kampányban ígért népszavazás kiírásával dűlőre vigye a kérdést. A brit kormány erre a törekvésre rendkívül higgadtan reagált, amikor úgy döntött, hogy nem kívánja akadályozni az SNP-féle népszavazás megtartását. Az „1998. évi Skóciáról szóló törvény” (Scotland Act) alapján ez a kérdés Londonnak fenntartott hatáskörnek minősült, így a népszavazás legalitásához szükség volt az Egyesült Királyság kormányának egyetértésére, valamint az uralkodónak a Scotland Act-et ennek megfelelően módosító rendeletére is. Emiatt Skócia és az Egyesült Királyság kormánya 2012 őszén megállapodást kötött egymással arról, hogy közösen megteremtik a népszavazás törvényességéhez szükséges jogi feltételeket, valamint a referendum eredményét mindkét fél köteles lesz tiszteletben tartani.

A skót parlament nem az országos, hanem a helyhatósági választásokra vonatkozó szabályokhoz igazítva a választók széles köre számára tette lehetővé a népszavazáson való részvételt. Ennek értelmében szavazhattak például azok is, akik nem brit állampolgárok ugyan, ám uniós polgárok vagy a Brit Nemzetközösség valamely tagállamának állampolgárai és a lakóhelyük szerinti helyi tanács választói névjegyzékében szerepelnek. Ezenfelül a szavazásra jogosultság alsó korhatárát a 16. életév betöltésében határozta meg a skót jogalkotó. A felmérések alapján úgy tűnik, hogy a 16 és 18 év közötti szavazók 71 %-a a függetlenség mellett tette le a voksát, ugyanakkor a lényegesen nagyobb szavazási hajlandóságot mutató 65 év felettiiek körülbelül háromnegyede az unió fenntartása mellett szavazott. Érdekes, hogy a külhoni skótok (akik nem szerepelnek egyetlen skót helyhatóság névjegyzékében sem) nem vehettek részt a szavazáson.

A népszavazás megmozgatta a skóciai szavazókat, ugyanis azon a választásra jogosultak 84,6%-a vett részt. A független Skóciát végül a szavazók 44,7 %-a, míg az unió fenntartását 55,3 %-a támogatta. Skócia függetlenségét inkább a nagyvárosokban támogatták, míg a rurális térségek egyértelműen lojálisabbak voltak Londonhoz. A városok közül kiemelkedik Skócia legnépesebb települése, Glasgow, illetve negyedik legnagyobb városa, Dundee – ezek a legalacsonyabb részvételt produkálták, de a leghatározottabban álltak ki a függetlenség mellett. A skót főváros, Edinburgh és a harmadik legnépesebb település, Aberdeen az unió fenntartását támogatta. Ezek az eredmények azt is mutatják, hogy a skót függetlenség kérdése alapvetően nem a létező politikai pártpreferenciák mentén osztotta meg a szavazókat, ugyanis az SNP 2011-es választói bázisát adó Felföldön, a Külső-Hebridákon, Fife-ban, Lothian-ban,

Edinburgh-ban vagy éppen Aberdeen-ben és környékén a függetlenséget elutasítók, míg az inkább munkáspárti bázisnak számító Glasgow-ban az igenek győztek. Következetesnek ebben az értelemben talán egyedül a tory-k hagyományos bástyáinak minősülő déli területek, és a liberális demokraták skóciai központjának számító északi szigetvilágok, Orkney és Shetland mondhatók, amelyek lakói egyértelműen elutasították Skócia függetlenségét. Ugyancsak konzekvens volt még az „SNP-fellegrárnak” minősülő Dundee, amely ennek megfelelően a függetlenség mellett tette le a voksát.

Annak ellenére, hogy az SNP szavazóit is megosztotta ez a kérdés, a Skót Nemzeti Párt végül százalékos arányban „hozta” a 2011-es eredményét, de ehhez az kellett, hogy főként a Munkáspárt szavazói közül sokan szavazhattak igennel. Ennek az lehet az egyik oka, hogy a szavazók meghatározó részének képzetében a skót függetlenség nem annyira érzelmi, mint inkább szociális jellegű problémákkal fonódott össze. Felmérések szerint a skóciai választók főként a gazdasággal, a munkahelyekkel és az egészségüggyel kapcsolatos problémák megoldásának eszközét látták a függetlenségben. Ennek fényében nem meglepő, hogy az igenek inkább az ipari centrumokban tudtak győzedelmeskedni. Ráadásul ezekben a körzetekben a legmagasabb a munkanélküliség és így valószínűleg az elégedetlenség is a jelenlegi központi kormányzattal szemben.

A népszavazás szocio-demográfiai összefüggései kapcsán meg kell még említeni, hogy az Angliával határos dél-skóciai régiókban feltehetően nagyobb számban élnek angol- vagy brit-identitású, illetve más országokból bevándorolt lakosok, akiknek többsége inkább az unió fenntartását támogathatta. Orkney és Shetland esetében szerepet játszhatott az is, hogy a skót szárazföldre képest ezek a szigetek részben eltérő, skandináv történelmi és kulturális hagyománnyal rendelkeznek. Ugyancsak ez a két sziget volt egyike a legelutasítóbbaknak az 1979-es és az 1997-es, devolúcióról szóló népszavazásokon. A skót Felföld és más SNP-regiók elutasító szavazata mögött valószínűleg értékonzervativizmusból fakadó motiváció is meghúzódik. Ez nem azt jelenti természetesen, hogy ezek a választók szükségképpen „rejtett” tory-szavazók volnának, hanem inkább azt, hogy nem szeretik a szokatlan és ismeretlen, „forradalmi” helyzeteket, mint amilyen például egy frissen kivívott függetlenség.

A függetlenségi népszavazásnak Skóciát és az Egyesült Királyság egészét, továbbá a világ más régióit illetően komoly politikai és egyéb következményei lehetnek. Ennek nyitányaként Alexander Salmond skót miniszterelnök nem sokkal az eredmények közlését követően lemondott hivataláról. Az ő esetében a kudarcot részben az jelentette, hogy az általa támogatott ügy nem tudott győzni, részben – és mégpedig nagyobb mértékben – pedig az, hogy az SNP szavazótáborának egy jelentős hányada a párt álláspontjával ellentétesen foglalt állást a referendumon. David Cameron brit miniszterelnökön nincs lemondási kényszer, bár politikai karrierje várhatóan a következő országos választáson véget érhet. Ennek az lehet majd az egyik oka, hogy Cameron a skót referendum eredményei miatt nem tudja majd zökkenőmentesen képviselni az Egyesült Királyság EU-tagságáról szóló népszavazás ügyét a 2015-ös választási kampányban. Amennyiben ugyanis ezt tenné, úgy a döntően az EU-tagságot támogató Skóciában nagyon rövid időn belül ismételtelen felerősödhetnének a szeparatista hangok. Ehelyett viszont kénytelen lesz – ígéretének megfelelően – a skót autonómia kiszélesítését (ún. devomax koncepció), sőt az Egyesült Királyság egyfajta federalizációját előmozdítani. Ez a törekvés azonban a felmérések szerint nem találkozik a

Konzervatív Párt szavazói többségének az álláspontjával. Nagyon valószínű, hogy a skót függetlenség ügye nem örökre tűnik el a politikai agendáról, azaz nem lesz belőle „neverendum”.

A skót népszavazás hatással lehet arra, hogy különösen Észak-Írországban, a Man-szigeten, Guernsey-n és Jersey-n, esetleg Gibraltáron ismét napirendre kerüljön a státusz-kérdés, míg Walesben ez nem valószínű. Az utóbbi régióban mindössze 15-20 százaléknyi támogatója van az önállóságnak. Tény ugyanakkor, hogy ez a hatás jóval erősebb lett volna akkor, ha Skócia a függetlenség mellett voksol. Ugyanez igaz a világ más vidékeire is, ahol szeparatista mozgalmak vannak. Québecben, Texasban, Baszkföldön, Korzikán, Padániában, Friuli-Venezia-Giulia régióban, Grönlandon, Belgiumban vagy Feröeren majdnem biztosan ismételten a politika napirendjére kerül az elszakadás kérdése a skót népszavazásnak köszönhetően. Ezzel kapcsolatban ki kell emelni Katalóniát, ahol még idén népszavazást szándékoznak tartani az önállóságról. Más régiókban, így például Dél-Tirolban, az Aostavölgyben, az Åland-szigeteken vagy éppen a Vajdaságban inkább az autonómia bővítése, illetve reformja, míg a Székelyföldön, Kárpátalján, Dél-Szlovákiában, esetleg Sziléziában vagy Bretagne-ban pedig az autonómia kivívása kerülhet majd hangsúlyosabban terítékre. A skót és a katalán referendum együttesen – pusztán a téma napirenden maradásával is – várhatóan fokozott hatást fog gyakorolni a függetlenséget, az autonómia fejlesztését, vagy éppen az autonómiát elérni kívánó szereplők cselekedeteire.

A Kárpát-medencei magyarság autonómia-törekvései tekintetében a skót népszavazás ténye és eredménye ambivalens hatásokat válthat ki. Egyrészt a londoni kormány példaértékű demokratikus hozzáállása a folyamathoz mindenképpen kiemelendő, ugyanakkor a román vagy a szlovák társadalom számára az üzenet legalábbis kétértelmű. Mivel Skócia (de Katalónia és Baszkföld is) köztudottan jelentős önkormányzati jogosítványokkal rendelkezik már jelenleg is, a függetlenségre való törekvés azt a sztereotípiát erősítheti tovább, hogy az autonómia csak egy köztes állapot a teljes önállóság felé vezető úton. Nem segít ezeknek a vélekedéseknek a lebontásában az sem, ha a skót, katalán vagy más elszakadási törekvéseket pozitív példaként emlegetik azok a szervezetek, amelyek az egyes Kárpát-medencei régiókban területi autonómia kialakítását szorgalmazzák, hiszen a közvélemény nagyon könnyen arra a következtetésre jut – ebben természetesen a többségi politikusok és média minden segítséget megad nekik –, hogy ezek a magyar közösségek is tulajdonképpen az elszakadást tekintik végcélnek. Ebből a szempontból a skót népszavazás eredménye és az, hogy várhatóan Skócia jelentős többletjogosítványokat kap az Egyesült Királyságon belül, kedvezőbb hivatkozási alap a Kárpát-medencei autonómia-törekvések számára, mintha győzött volna a függetlenség-párti tábor és Skócia kiválásáról szólnának a tárgyalások.

További pozitív hozadéka lehet a skóciai népszavazásnak az is, hogy rámutatott arra: a nemzeti alapú önrendelkezés és önkormányzatiság megvalósítására való törekvés nem kelet-európai jellegzetesség. A referendum rávilágított arra, hogy a nemzeti identitás és nemzet hosszú távú fennmaradásának biztosítása a nyugat-európai társadalmak számára éppen akkora, sőt, a skót esetben akár nagyobb relevanciával is bír, mint a kelet-közép-európai nemzetek és nemzeti kisebbségek számára. Így az a gyakran emlegetett közhely, miszerint a nacionalizmus csak a kontinens keleti felében létezik, a skóciai népszavazást követően meghaladottnak tekinthető.